

HABILITATION THESIS REVIEWER'S REPORT

Masaryk University

Faculty

Procedure field

Applicant

Applicant's home unit, institution

Habilitation thesis

Faculty of Social Studies

Social Policy and Social Work

Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.

Institute of Social Work, Philosophical Faculty,
University Hradec Králové

Critical Practice of Social Work in the Context of
Control (original title: Kritická sociální práce v kontextu
kontroly)

Reviewer

Reviewer's home unit, institution

doc. PhDr. Alice Gojová, Ph.D.

University of Ostrava, Faculty of Social Studies

Text předložené habilitační práce si klade otázku legitimacy kontroly a jejich nástrojů v sociální práci kontextu neoliberálního směřování sociálního státu z perspektivy kritické sociální práce. Cílem teoretického výzkumu je navrhnout, jak v tomto kontextu vykonávat kontrolu, aby působení sociálních pracovníků nebylo opresivní.

Autorka otevírá téma poměrně detailním kritickým zasazením do kontextu postavení sociální práce v neoliberální společnosti na více než 200 stranách textu. Pro dokreslení argumentace autorka využívá výstupy vlastních výzkumných studií, které již byly publikovány. Analýza postavení sociální práce v současné neoliberální společnosti je kompetentně zpracovanou přehledovou kritickou studií vlivu neoliberalismu na sociální práce, její rozsah je však enormní a pro účely dosažení cíle práce je její rozsah redundantní. Text je přehlcen detaily a příklady, které jsou sice zajímavé, ale rozměňují fokus textu a oslabují argumentaci autorky. Některé informace jsou uváděny opakovaně (např. SWAN na s. 191, 229). Pokud by se autorka rozhodla text habilitační práce publikovat jako monografii, doporučuji tuto část textu významně zkrátit.

Pro dosažení cíle je významné vymezení oprese. Tu Radka Janebové definuje jako „systematické“ a „nespravedlivé“ uplatňování „moci ve společnosti“, skrze které dochází k „vylučování určitých skupin z rozhodování a přístupu ke zdrojům“ (s. 43). Pokud je však oprese, jak vyplývá z výkladu autorky ve 2. a 3. kapitole, imanentně zabudována v neoliberálním společenském řádu, je na místě se ptát, jakou mají sociální pracovníci možnost jednat jinak. V tomto kontextu se jeví překvapující pohoršující komentář nad jednáním sociálních pracovníků, kteří „uzavírají smlouvu s ďáblem“, v důsledku čehož se „stávají součástí opresivních struktur“ (s. 115). Předpokládá autorka, že je to aktem jejich svobodné vůle? V této souvislosti z mého pohledu nechává poněkud stranou strukturální podmínky výkonu jejich práce. Sama na s. 262 připouští, že „možnost volby může být limitována řadou strukturálních bariér“. Nabízí se tedy otázka, zda a pokud ano, za jakých podmínek a v jakém rozsahu má sociální práce potenciál proměňovat společnost. Jinými slovy, zda můžeme o sociálních pracovnících přemýšlet jako o struktury proměňujících aktérech. Autorka tento potenciál vidí v reflexivitě sociálních pracovníků a k jejich podpoře nabízí v závěru původně vyvinuté nástroje. Je podle jejího názoru podpora reflexivity, kterou chápu v jejím pojetí jako formulaci odpovědí na strukturované okolnosti, dostatečným opatřením transformujícím či přetvářejícím postavení, funkce a praktiky sociální práce v současné společnosti?

V první části textu autorka mnohá svá tvrzení dokládá či ilustruje citacemi z diskuse facebookové skupiny matek samoživitelek. Jedná se o jistě zajímavý výzkumný materiál a vyvolává ve mně zvědavost, proč nebyl uchopen výzkumně a analyzován systematictěji.

Stěžejní část práce, věnovaná tématu legitimacy kontroly v sociální práci, začíná na straně 258. Tu považuji za originální a relevantní (jak z hlediska tématu, tak způsobu zpracování) příspěvek k rozvoji oboru sociální práce, ve kterém je habilitační práce předkládána. Téma je aktuální, což autorka zdařile vysvětluje a zdůrazňuje. V podstatě jde o zaplnění „bílých míst“ v rozvoji sledované disciplíny, případně o upřesnění mlhavých znalostí již delší dobu spíše tradovaných, než získaných vědeckými metodami.

Autorka na s. 268 předkládá původní specifikaci situací, ve kterých je legitimní pro sociální pracovníky vykonávat kontrolu. Typologie je vystavěna na koncepci rizik, kterou autorka z perspektivy kritické sociální práce podrobuje kritice a navrhuje užívání konceptů zaměřených na uspokojování potřeb. Takto pojaté intervence mají jistě svoje nezastupitelné místo v oblasti preventivních služeb sociální práce, nicméně podle mého názoru neřeší dilema „zasáhnout“ či „nezasáhnout“ a jakým způsobem, aby míra oprese/útlaku byla minimalizována.

Kapitola vnímání kontroly klienty je zpracována na základě obsahové analýzy zahraniční literatury. Za relevantnější bych považovala zpracování původního výzkumu. Dalším podnětem je výzkum kontroly z perspektivy sociálních pracovníků.

Habilitační práci Radky Janebové hodnotím jako významný podnět pro rozvoj oboru sociální práce. Autorka dokázala svoji schopnost na vysoké úrovni řešit téma s využitím teorií různých vědních disciplín a vygenerovat témata pro další výzkumnou práci. Za hlavní přínos považuji návrh původních nástrojů, které mají potenciál podpořit sociální pracovníky v rozvoji kritické reflexe kontextů a kritické sebereflexe, zejm. pak „podporu kritické auto-supervize“, „model k reflexi širších kontextů ovlivňujících postup v sociální práci“, „osnovu témat jako podklad pro dialog s klientem“, „rámeček pro posuzování kompetencí klienta ve vztahu k možnostem jejich zvyšování“, „model posouzení individuální situace klienta ve vztahu ke strukturálním příčinám“, „matice otázek k porozumění ne-motivaci klientů“, „postup práce s principem proporcionality při volbě postupu v rizikové situaci“ a „varianty postupu v kontextu kontroly s ohledem na vyhodnocení mry významnosti rizika“. Nabídnutí nástroje jsou relevantní pro praxi, ale i vzdělávání v sociální práci. K přínosu práce patří jistě i to, že zvyšuje citlivost k možnému nadužívání či zneužívání kontroly v sociální práci.

Otázkou je, jak jsem již uvedla výše v posudku, zda podpora reflexivity sociálních pracovníků je nástrojem dostatečným a zda má potenciál podpořit roli sociálních pracovníků jako aktérů proměňujících struktury (jedná se např. o text na s. 89, kde autorka tvrdí, že rolí sociální práce je „politizovat otázky sociálních potřeb a pracovat se sociálními skupinami a komunitami na změně oficiální definici jich samých“). Ambivalentně (ve vztahu k teoretické pozici autorky) je z mého pohledu odpovědnost za stav sociální práce v neoliberální společnosti kladena na sociální pracovníky.

Conclusion

The habilitation thesis entitled **“Critical Practice of Social Work in the Context of Control”** (original title: “Kritická sociální práce v kontextu kontroly”) by Radka Janebová **fulfils** requirements expected of a habilitation thesis in the field of Social Policy and Social Work.

Date: 31.1.2020

Signature:

